

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-57-59>

УДК 332.146

РОЛЬ ТУРИЗМУ У СТАЛОМУ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ ЕКОНОМІКИ

THE ROLE OF TOURISM IN SUSTAINABLE DEVELOPMENT IN UKRAINE: CHALLENGES AND OPPORTUNITIES FOR THE ECONOMY

Любченко Валентина Вікторівна

кандидат історичних наук, доцент,
Державний університет «Житомирська політехніка»
ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-7709-3819>

Liubchenko Valentyna

State University Zhytomyr Polytechnic

Стаття присвячена розкриттю ролі туризму в сталому розвитку України під час повномасштабного вторгнення та виокремлює його виклики та можливості. Метою статті є дослідження ролі туризму у світі, особливостей сталого туризму та його принципів, закордонного досвіду впровадження принципів сталого туризму, проблем та тенденцій щодо розвитку сталого туризму в Україні в умовах військової агресії та воєнного стану. Проведено критичний аналіз наукової літератури з питань ролі туризму в сталому розвитку країни та особливостей українського сталого туризму. Використані методи наукового дослідження: систематизація літературних джерел, критичний аналіз відомостей, індуктивний метод для класифікації закордонного досвіду сталого туризму.

Ключові слова: сталий туризм, «зелений» туризм, екотуризм, пам'ятки культури та мистецтва, індустрія туризму.

Today, tourism plays an important role in sustainable development, but its development in Ukraine faces major challenges, such as military aggression and martial law, environmental pressure, preservation of cultural heritage, and social responsibility. Nevertheless, tourism also has the potential to generate economic growth, promote local development, and enrich cultural exchange between nations. The article aims to reveal the role of tourism in the sustainable development of Ukraine during the full-scale invasion and to highlight its challenges and opportunities. In order to achieve this goal, the article was written with the following objectives in mind: to define the role of tourism in the world; to highlight the features of sustainable tourism and its principles; to review and evaluate foreign experience in implementing the principles of sustainable tourism; to reveal problems and trends in the development of sustainable tourism in Ukraine in the context of military aggression and martial law. A critical analysis of scientific articles, books and other sources related to the role of tourism in the country's sustainable development and the specifics of Ukrainian sustainable tourism was conducted. Scientific research methods were used, such as systematization of literary sources, critical analysis of information. The inductive method was used to classify foreign experience in sustainable tourism. Data from various sources were summarized, classified and analyzed to identify problems and trends in the development of sustainable tourism in the difficult conditions of martial law. The object of the article is the tourism industry of Ukraine. The subject of the article is tourism processes in sustainable development during the period of martial law. The study examined the Sustainable Development Goals, according to the UN General Assembly Resolution, which relate to the tourism industry. The study analyzed the challenges facing sustainable tourism in Ukraine and summarized trends in its development in the context of martial law in Ukraine. Further research could focus on the development of new tourism management strategies, taking into account a balanced approach between economic, socio-cultural and environmental aspects. It is also important to consider the impact of innovative technologies on the sustainability of the tourism sector and explore mechanisms of cooperation between economic sectors to achieve more efficient and sustainable development.

Keywords: sustainable tourism, green tourism, ecotourism, cultural and artistic monuments, tourism industry.

Постановка проблеми. Зростання уваги до ролі туризму у сталому розвитку в Україні є наслідком глобальних трансформацій,

що відбуваються у сучасному світі. Туризм, як важлива складова суспільного прогресу, не лише сприяє економічному зростанню, але

й має потенціал стати каталізатором змін у соціокультурному та екологічному вимірах. Однак, попри потенціал туризму у сприянні сталому розвитку, існують певні виклики, які ставлять під загрозу повноцінне використання цього потенціалу для розвитку української економіки. Актуальність теми туризму у сталому розвитку України обумовлена кількома вагомими аспектами. По-перше, туризм є важливим чинником економічного зростання, що сприяє створенню нових робочих місць, залученню інвестицій та підвищенню рівня добробуту населення. По-друге, туризм впливає на збереження та розповсюдження культурної спадщини, стимулює зацікавленість у збереженні природних ресурсів та екосистем. Туризм сприяє розумінню, толерантності та екологічній свідомості, оскільки він забезпечує взаємодію з різноманітними культурами та екологічними умовами. По-третє, в умовах викликів, таких як воєнний стан або інші складні ситуації, туризм може бути не лише джерелом доходу, але й інструментом для відновлення та розвитку регіонів, що потребують підтримки. Таким чином, туризм у контексті сталого розвитку є важливим чинником, що сприяє всебічному розвитку країни, оскільки він має позитивний вплив не лише на економіку, але й соціокультурну сферу та екологію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Наукова робота авторів Бабова К. та ін. присвячена виявленню пріоритетів для України щодо сталого розвитку туризму, звертаючи увагу на актуальні проблеми управління галуззю та пропонуючи шляхи їх вирішення [1]. Осіпчук А. аналізує роль Національної туристичної організації України як каталізатора для забезпечення сталого розвитку туристичної сфери та зростання економіки, фокусуючись на індустрії туризму та гостинності в Центральній та Східній Європі [4]. Дослідниця Басюк Д. та ін. аналізують трансформацію туризму в Україні на основі принципів сталого розвитку, спираючись на досвід європейських країн [2]. Автор Роїк О. досліджує напрямки сталого розвитку туризму в Україні в умовах післявоєнного відновлення, спрямовуючи увагу на те, як країна може розвивати свою туристичну галузь після складних періодів [7]. Дослідження Поплавської В. розглядає роль сталого розвитку туризму, зосереджуючись на його впливі на масовий туризм та розвиток, а також шляхи збереження природних та культурних ресурсів [6]. Наукова робота Омельчака Г. розглядає особливості інноваційного розвитку туризму в Україні, враховуючи вплив

війни та процеси євроінтеграції на цей сектор економіки [3]. Автори Таранюк І. та ін. у своєму дослідженні аналізують імплементацію цілей сталого розвитку в контексті реалізації туристичних послуг в умовах цифрового суспільства в Україні, наголошуючи на використанні цифрових технологій у сфері туризму [13].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри значні досягнення в дослідженні сталого туризму, проблема нестабільності інфраструктури та недостатньої підтримки залишається актуальною і потребує подальшого вивчення та вирішення.

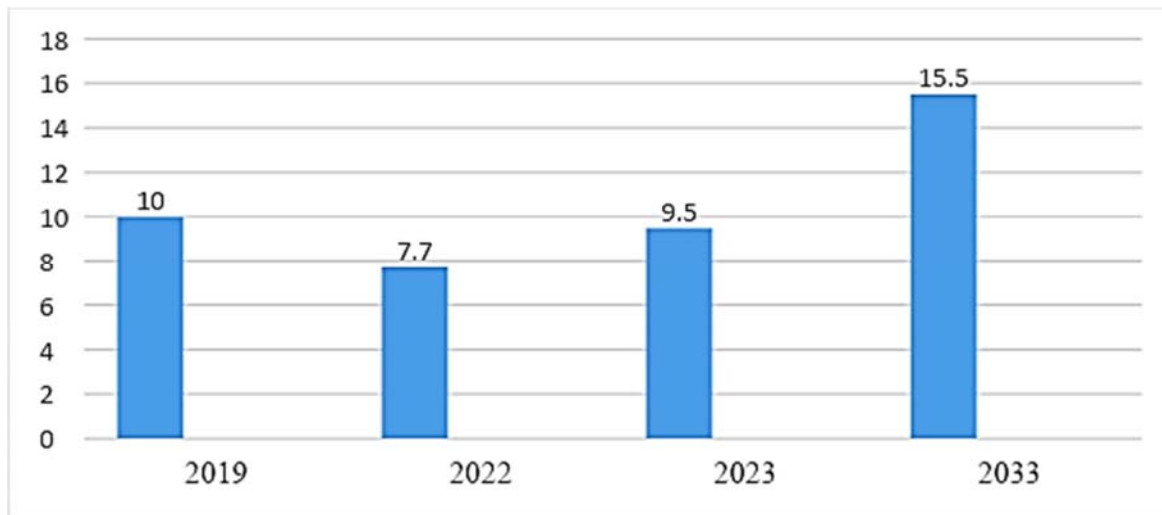
Формулювання цілей статті (встановлення завдання). Метою дослідження є визначення ролі туризму як чинника сталого розвитку України та оцінка його впливу на економіку країни, з урахуванням викликів та можливостей.

Виклад основного матеріалу дослідження. Нині туризм є найважливішим сектором світової економіки, що забезпечує значний внесок у валовий внутрішній продукт країн. У 2022 році туризм забезпечив 7,7 трильйона доларів США прямого внеску у валовий внутрішній продукт (ВВП) у всьому світі, що становить значну частку – 7,6 відсотка від загального світового ВВП, відображаючи значущість туризму у формуванні економічного обсягу. Прогноз на 2023 та 2033 роки також вказує на продовження впливу туристичної діяльності на світову економіку [14].

На рисунку 1 можна побачити внесок туризму у ВВП до пандемії (2019 рік), поточний період (2022 рік) та прогнозний (2023, 2033 рік).

Туристична індустрія, яка традиційно базувалася на масовому туризмі, нині все більше звертає увагу на поняття сталості. Отже, висхідна свідомість суспільства про вплив туризму на навколишнє середовище та культурні цінності робить сталість необхідною умовою для довгострокового розвитку туристичної індустрії. Сталий туризм, який враховує екологічні та соціокультурні аспекти, є ключовим для розвитку туризму у майбутньому. Він сприяє збереженню природних ресурсів та підтримці місцевих спільнот, що є запорукою довгострокового успіху індустрії.

Сталий туризм, також відомий як «екотуризм» або «відповідальний туризм», орієнтується на забезпечення економічних, соціокультурних та екологічних переваг, які будуть приносити користь як сучасному, так і майбутньому поколінням. Головна мета сталого туризму – забезпечити гармонію між туристичною діяльністю та збереженням природних ресурсів та культурної спадщини.

Рис. 1. Загальний внесок подорожей і туризму у світовий ВВП у 2019 і 2022 роках, з прогнозом на 2023 і 2033 роки, трлн доларів США

Джерело: складено автором на основі [14]

тичною діяльністю та збереженням природи й культурних цінностей [12, с. 4].

Нині одним з основних документів, що регулює аспекти сталого розвитку, є Резолюція Генеральної Асамблеї ООН під назвою «Перетворення нашого світу: Порядок денний в галузі сталого розвитку на період до 2030 року», яка включає 17 цілей та 169 завдань для досягнення сталого розвитку. Стосовно туризму, це такі цілі [11].

Отже, сталість в туризмі відображається в наступному [10, с. 20]:

1. Розумне використання природних та культурних ресурсів за допомогою цільових програм для розвитку туристичної сфери;
2. Перехід туристичних підприємств до використання ефективних технологій, спрямованих на економію ресурсів;
3. Зменшення впливу на природне середовище шляхом застосування екологічно чистих технологій у виробництві та транспорті;
4. Включення місцевого населення до процесу ухвалення рішень щодо розвитку туризму;
5. Укріплення партнерства між громадським та приватним секторами;
6. Сприяння туризму як засобу соціально-економічного розвитку окремих регіонів та цілих країн.

Варто зазначити, що сталий розвиток у сфері туризму, у кінцевому підсумку, може сприяти розвитку всієї території, одночасно забезпечуючи захист природи, підтримку культурних цінностей та соціально-економічний прогрес.

Глобальний екологічний вплив туристичної діяльності знайшов своє відображення у Програмі збалансованого (сталого) розвитку туризму, запропонованій на Саміті Землі в Ріо-де-Жанейро у 1992 році, де було прийнято «Порядок денний на XXI століття». Пізніше, увага до цієї теми була підкреслена на саміті в Йоганнесбурзі у 2002 році. Відповідно до «Порядку денного на XXI століття», принципи сталого розвитку туризму полягають в наступному [11]:

1. Підтримка здорового та повноцінного способу життя, гармонійної взаємодії людини з природою.
2. Збереження, захист та відновлення екосистем планети.
3. Розроблення та впровадження сталих моделей виробництва та споживання у сфері подорожей та туризму.
4. Співпраця між народами у відкритій економічній системі.
5. Скасування тенденцій протекціонізму у наданні туристичних послуг.
6. Обов'язковий захист довкілля та повага до відповідних законодавчих норм.
7. Активна участь громадян у розв'язанні питань, пов'язаних із розвитком туризму, включаючи пряме зацікавлення місцевого населення.
8. Забезпечення місцевого характеру у прийнятті рішень щодо планування туристичної діяльності.
9. Обмін досвідом та використання найбільш ефективних технологій у туризмі.

Таблиця 1

Цілі сталого розвитку, які стосуються туризму

№	Цілі сталого розвитку	Опис
1	Ціль 8	Сприяння безперервному, всеохопному і сталому економічному зростанню повній і продуктивній зайнятості та гідній праці для всіх
	Ціль 11	Забезпечення відкритості, безпеки, життєстійкості й екологічної стійкості міст і населених пунктів
	Ціль 12	Забезпечення переходу до раціональних моделей споживання і виробництва
	Ціль 14	Збереження та стале використання океанів, морів і морських ресурсів в інтересах сталого розвитку
	Ціль 15	Захист і відновлення екосистем суші та сприяння їх раціональному використанню, раціональне лісокористування, боротьба з опустелюванням, припинення та повернення назад процесу деградації земель і зупинення втрати біорізноманіття

Джерело: складено автором на основі [11]

10. Врахування інтересів та поглядів місцевого населення.

Прикладом успішного застосування принципів сталого розвитку у сфері туризму є Лофотенські острови в Норвегії. У цьому регіоні, де туризм є основною галуззю, розроблена і реалізується комплексна програма з охорони навколишнього середовища, соціальної підтримки місцевих громад та економічного розвитку. Для зменшення негативного впливу на природу та уникнення перенаселення, були розроблені програми, що спонукають туристів відвідувати ці острови поза сезоном. Такі заходи сприяють більш рівномірному розподілу потоку відвідувачів протягом року, зменшуючи негативний вплив на природні ресурси та культурне середовище. В Норвегії частка зон охорони природи становить 14%, що значно перевищує показник України (менше ніж 4%). Враховуючи рекомендації Всесвітньої комісії з навколишнього середовища та розвитку, ідеальний показник охоронних зон повинен перевищувати 12% [2, с. 20].

У кожній країні підходи до сталого розвитку в готельній сфері можуть мати свої особливості. Наприклад, в Англії розроблено основні принципи сталого розміщення готелів, будівництва та дизайну, які спрямовані на те, щоб надати підтримку власникам та архітекторам готелів у створенні стійкого розвитку об'єкта та усвідомлення можливих наслідків їхніх рішень у довгостроковій перспективі. В Японії існує акцент на інноваційні підходи до сталого розвитку готельних послуг, включаючи використання передових технологій для енергоефективності, відновлення природних ресурсів

та зменшення викидів. Уряд Японії активно підтримує ініціативи готелів, спрямовані на зниження впливу на навколишнє середовище та сприяння сталому розвитку галузі туризму.

Натомість Європейський Союз активно впливає на підприємницьку діяльність, спрямовуючи на відповідальну поведінку у бізнесі та впроваджуючи концепцію розширеної відповідальності виробників (ERP). Цей підхід означає, що виробники несуть відповідальність за екологічні наслідки своєї продукції. Ця розширена відповідальність поширюється і на індустрію гостинності, що підтверджується першими кроками в напрямі корпоративної сталості, зробленими такими ланцюгами готелів, як «Accor», «Fairmont», «Marriott», «Rezidor», «Hilton», «Starwood», «Shangri-La» та «Taj Hotels and Resorts» [2, с. 20–22].

У Канаді готельна мережа «The Fairmont» впроваджує програми з енергоефективності та управління відходами, щоб зменшити відбиток вуглецю. Готельна група «Six Senses» в Азії є провідником у галузі екологічно відповідального туризму, активно залучаючи гостей до екологічно освіченого способу життя під час перебування у готелях.

Отже, досвід застосування принципів сталого розвитку європейськими країнами у туристичній галузі демонструє, що уряди та підприємства не лише прагнуть виявляти відповідальність у своїй діяльності, але й активно зменшують вплив на навколишнє середовище, сприяючи соціальному розвитку. Реалізація цих принципів не лише відображає дбайливе ставлення до природи, а й впливає на покращення якості життя у громадах.

Нині туризм в Україні переживає важкий період.

Рішення викликів, що виникають перед галуззю туризму після завершення збройного конфлікту, є ключовим фактором для забезпечення сталого розвитку національного туристичного ринку. Зокрема, наявність кваліфікованого персоналу, нові стандарти у сфері логістики та туристичних об'єктів, а також необхідність вдосконалення законодавства та регулювання є важливими аспектами, які потребують уваги у період після конфлікту [7, с. 59–60; 8].

Зосереджуючись на першочергових викликах, особливу увагу слід приділити відновленню людських ресурсів у секторі туризму. Протягом конфлікту значна кількість осіб, переважно жінок та дітей, емігрувала з країни, що викликало великий дефіцит персоналу у галузі, де традиційно працює більше жінок. Повернення таких фахівців нині є важливим, адже відбуваються складнощі у пошуку кваліфікованого персоналу в готельній та ресторанный сферах, які не працюють на повну потужність внаслідок конфлікту. У зв'язку з цим варто зазначити, що кваліфіковані працівники мають можливість знайти роботу за кордоном, що призводить до розміщення їхніх талантів за межами країни. Це підсилює ризик втрати цих кадрів назавжди, особливо з урахуванням того, що їх діти активно адаптуються до нових місцевих умов, здобуваючи освіту та інтегруючись у соціальне середовище інших країн [8].

Також Україна стикається з викликом впровадження нових стандартів у сфері логістики та туристичних об'єктів, що означає необхідність вдосконалення інфраструктури для туристичних потреб, починаючи від доріг та транспортних маршрутів до розвитку місцевих аеропортів та залізничних мереж. Удосконалення цієї інфраструктури містить розробку ефективних та зручних маршрутів для туристів, а також забезпечення достатньої кількості транспортних засобів для комфортного переміщення. Слід підкреслити, що нові стандарти вимагають удосконалення туристичного середовища, включаючи готелі, ресторани та розважальні заклади, що означає впровадження високих стандартів якості, зелених технологій, а також врахування потреб та зручностей для гостей [8].

Невідповідність законодавства європейській системі є одним із серйозних викликів для розвитку туристичної галузі в Україні. У контексті необхідності імплементації євро-

пейських стандартів у сфері туризму, виникає необхідність оновлення та інтеграції українського туристичного законодавства у міжнародну систему. З метою забезпечення успішного післявоєнного туристичного розвитку сфера гостинності України повинна відповідати найвищим світовим стандартам якості обслуговування та сервісу. До того, вона має бути інноваційною та створювати нові стандарти першокласної гостинності.

Встановлення та реалізація єдиної системи категоризації (зірковості) готельних закладів є однією з найважливіших невідкладних задач для відновлення та розвитку туристичної галузі в Україні. Наразі існує процедура присвоєння готелям категорій, але не всі заклади її дотримуються, що призводить до того, що готелі позиціонуються як, наприклад, 4-зіркові, хоча не мають відповідного офіційного сертифіката. Така ситуація може призвести до того, що гість, очікуючи певного рівня стандартів та послуг, фактично не отримує їх під час перебування. Такий стан речей суттєво впливає на імідж та репутацію закладів гостинності.

Забезпечення захищеності інвестицій у туристичну галузь є одним з ключових викликів для відновлення та розвитку туристичної галузі в Україні після завершення конфлікту. Це пов'язано з тим, що після війни очікується збільшення інтересу до інвестування в цей сектор, зокрема в готелі, ресторани, розважальні заклади та інші туристичні локації, а також покращення логістичних систем тощо. Однак, для повернення якісних інвесторів необхідно гарантувати захист їхніх інвестицій за допомогою відповідного законодавства. Крім того, надаючи пільгові умови для інвестування у туристичну галузь на певний термін, наприклад, до 10 років, можна стимулювати відновлення цієї сфери.

Попри складну ситуацію в країні, в тому числі на воєнний стан, існують можливості для розвитку туризму в умовах сталості:

1. Туризм пам'яті – відвідування історичних місць, які мають важливе значення у військовій історії країни. Створення маршрутів для вивчення і розуміння історичних подій може привернути туристів, які цікавляться воєнною історією.

2. Екотуризм та природні заповідники – збереження та просування природних резерватів та заповідників як важливих туристичних місць, що пропонують можливості для екологічного туризму та активного відпочинку на природі.

3. Культурний туризм – розвиток програм для підтримки місцевої культури, традицій і ремесел. Пропозиція туристам унікального досвіду, який містить культурні заходи, фестивалі, майстер-класи тощо.

4. Туризм зі спеціальною метою – спеціалізовані туристичні маршрути для експертів, дослідників, вчених та журналістів, які цікавляться вивченням ситуації в країні.

5. Розвиток інфраструктури для безпеки – запровадження та підвищення стандартів безпеки для туристів у готелях, транспорті та на туристичних маршрутах, що забезпечить відчуття захищеності та комфорту для відвідувачів.

Отже, такі можливості можуть стати основою для розвитку туризму в умовах сталості, сприяючи залученню туристів та підтримці

розвитку туристичної галузі країни, попри складну політичну ситуацію.

Висновки. Нині туризм виступає не лише як важливий гравець у світовій економіці, але і як важливий фактор у розвитку соціокультурної сфери та збереженні природних ресурсів. Попри це, сучасні виклики вимагають ретельного розгляду та стратегічних рішень. Стале зростання туристичного потоку призводить до навантаження на екосистеми та культурні об'єкти, вимагаючи збалансованого підходу до розвитку галузі. Дослідження мають розглядати можливості використання інноваційних технологій, залучення співпраці між секторами економіки та розробку стратегій, які сприятимуть сталому та збалансованому розвитку туризму, зберігаючи його соціокультурний та екологічний вплив.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бабов, К., Безверхнюк, Т., Бабова, І. Сталый розвиток туризму: пріоритети для України. *Actual Problems of Public Administration*. 2019. № 1(77). С. 23–29 DOI: <https://doi.org/10.35432/1993-8330appa1772019170446>
2. Басюк, Д. І., Примак, Т. Ю., Погуда, Н. В. Трансформація туризму в Україні на принципах сталого розвитку: досвід європейських країн. *Економіка та держава*. 2019. № 2. С. 17–22. DOI: 10.32702/2306-6806.2019.2.17
3. Омельчак, Г. Особливості інноваційного розвитку туризму України в умовах війни та євроінтеграції. *Сталый розвиток економіки*, 2023. № 1(46). С. 106–109. DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2023-46-14>
4. Осіпчук, А. С. Національна туристична організація України як фасилітатор сталого розвитку туристичної галузі та економічного зростання. *Індустрія туризму і гостинності в Центральній та Східній Європі*. 2022. № 6. DOI: <https://doi.org/10.32782/tourismhospsee-6-5>
5. Осітнянко, Д. О., Примак, Т. Ю. Впровадження принципів сталого розвитку в туристичній індустрії. *Ефективна економіка*. 2020. № 1. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.1.152>
6. Поплавська, І. Роль сталого розвитку туризму через призму масового туризму. *Міждисциплінарні інтеграційні процеси у системі географічної, туристологічної та екологічної науки*. 2020. С. 276–283. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/17268>
7. Поїк, О. Р. Напрямки сталого розвитку туризму України в умовах післявоєнного відновлення. Економічний простір. 2023. № 184. С. 58–61 DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/184-9>
8. Чорний, О. Сталый розвиток українського туризму: що маємо створити для майбутнього? URL: <https://ukraine-oss.com/stalyj-rozvytok-ukrayinskogo-turyzmu-shho-mayemo-stvoryty-dlya-majbutnogo/>
9. Koliouka, C., Andreopoulou, Z., Doumpou, M., Galariotis, E., Zopounidis, C. Multicriteria Evaluation of the Websites of Alternative Tourism Enterprises: Case Study in the Region of Crete. *IEEE Transactions on Engineering Management*, 2023. 70(6), 2233–2240. DOI: <https://doi.org/10.1109/TEM.2021.3076059>
10. Korolchuk, L. Development of sustainable tourism in Ukraine in times of war. *SEMI*, 2023. 7(2), 18–26. <https://doi.org/10.23939/semi2023.02.018>
11. On the way to a strategy for achieving SDGs in the EU. Sustainability Europe Report 2019 (2019). Sustainable Development Solutions Network (SDSN) and Institute for European Environmental Policy (IEEP). URL: <https://www.sdgindex.org/reports/2019-europe-sustainable-development-report/>
12. Panchenko, T., Sukach, M., Golub, A. Sustainable Tourism Development in Ukraine. *Transfer of Innovative Technologies*, 2018. 1(2), 3–20. DOI: <https://doi.org/10.31493/tit1812.0101>
13. Taraniuk, L., Korsakiene, R., Taraniuk, K., Kasian, O. Implementation of sustainable development goals in the context of the implementation of tourist services in the digital society in Ukraine. *Socio-Economic Relations in the Digital Society*, 2023. 2(48). DOI: <https://doi.org/10.55643/ser.2.48.2023.498>
14. Travel, Tourism & Hospitality. Total contribution of travel and tourism to gross domestic product (GDP) worldwide in 2019 and 2022, with a forecast for 2023 and 2033. URL: <https://www.statista.com/statistics/233223/travel-and-tourism--total-economic-contribution-worldwide/>

REFERENCES:

1. Babov, K., Bezverkhniuk, T., Babova, I. (2019). Stalyi rozvytok turystychnoi diialnosti: priorytety dlia Ukrainy [Sustainable tourism development: priorities for Ukraine]. *Actual Problems of Public Administration*, 1(77), 23–29. <https://doi.org/10.35432/1993-8330appa1772019170446> (in Ukrainian)
2. Basiuk, D. I., Prymak, T. Yu., Pohuda, N. V. (2019). Transformatsiia turystyky v Ukraini na pryntsyakh staloho rozvytku: dosvid yevropeyskykh krain [Transformation of tourism in Ukraine on the principles of sustainable development: experience of European countries]. *Ekonomika ta derzhava*, 2, 17–22. DOI: 10.32702/2306-6806.2019.2.17 (in Ukrainian)
3. Omelchak, H. (2023). Osoblyvosti innovatsiinoho rozvytku turystyky Ukrainy v umovakh viiny ta yevrointehratsii [Features of innovative development of tourism in Ukraine in the context of war and European integration]. *Stalyi rozvytok ekonomiky*, 1(46), 106–109. DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2023-46-14> (in Ukrainian)
4. Osipchuk, A. S. (2022). Natsionalna turystychna orhanizatsiia Ukrainy yak fasyliator staloho rozvytku turystychnoi haluzi ta ekonomichnoho zrostantia [National Tourism Organization of Ukraine as a facilitator of sustainable development of the tourism industry and economic growth]. *Industriia turizmu i hospodarstva v Tsentralnii ta Skhidnii Yevropi*, 6. DOI: <https://doi.org/10.32782/tourismhospcee-6-5> (in Ukrainian)
5. Osiitnianko, D. O., Prymak, T. Yu. (2020). Vprovadzhennia pryntsyviv staloho rozvytku v turystychnii industrii [Implementation of sustainable development principles in the tourism industry]. *Efektivna ekonomika*, 1. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.1.152> (in Ukrainian)
6. Poplavka, I. Rol staloho rozvytku turizmu cherez pryzmu masovoho turizmu [The role of sustainable tourism development through the prism of mass tourism]. *Mizhdytsylinarni intehratsiini protsesy u systemi heohrafichnoi, turizmologichnoi ta ekolohichnoi nauky*, 276–283. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/17268> (in Ukrainian)
7. Roik, O.R. (2023). Napriamky staloho rozvytku turizmu Ukrainy v umovakh pislia voiennoho vidnovlennia [Directions of sustainable development of tourism in Ukraine in the context of post-war reconstruction]. *Ekonomichniy prostir*, 184, 58–61. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/184-9> (in Ukrainian)
8. Chornyi, O. Stalyi rozvytok ukrainskoho turizmu: shcho maimo stvoryty dlia maibutnoho? [Sustainable development of Ukrainian tourism: what should we create for the future?]. URL <https://ukraine-oss.com/stalyj-rozvytok-ukrayinskogo-turizmu-shho-mayemo-stvoryty-dlya-majbutnogo/> (in Ukrainian)
9. Koliousska, C., Andreopoulou, Z., Doumpos, M., Galariotis, E., Zopounidis, C. (2023) Multicriteria Evaluation of the Websites of Alternative Tourism Enterprises: Case Study in the Region of Crete. *IEEE Transactions on Engineering Management*, 70(6), 2233–2240. DOI: <https://doi.org/10.1109/TEM.2021.3076059>
10. Korolchuk, L. (2023) Development of sustainable tourism in Ukraine in times of war. *SEMI*, 7(2), 18–26. <https://doi.org/10.23939/semi2023.02.018> (in English)
11. On the way to a strategy for achieving SDGs in the EU. Sustainability Europe Report 2019 (2019). Sustainable Development Solutions Network (SDSN) and Institute for European Environmental Policy (IEEP). URL: <https://www.sdgindex.org/reports/2019-europe-sustainable-development-report/> (in English)
12. Panchenko, T., Sukach, M., Golub, A. (2018) Sustainable Tourism Development in Ukraine. *Transfer of Innovative Technologies*, 1(2), 3–20. DOI: <https://doi.org/10.31493/tit1812.0101> (in English)
13. Taraniuk, L., Korsakiene, R., Taraniuk, K., Kasian, O. (2023) Implementation of sustainable development goals in the context of the implementation of tourist services in the digital society in Ukraine. *Socio-Economic Relations in the Digital Society*, 2(48). DOI: <https://doi.org/10.55643/ser.2.48.2023.498> (in English)
14. Travel, Tourism & Hospitality. Total contribution of travel and tourism to gross domestic product (GDP) worldwide in 2019 and 2022, with a forecast for 2023 and 2033. URL: <https://www.statista.com/statistics/233223/travel-and-tourism--total-economic-contribution-worldwide/> (in English)